

УДК 378.046-021.66
https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.227429

ІННА ВАЖЕНІНА

ORCID 0000-0001-5428-0675

ОКСАНА ЗУБ

ORCID 0000-0001-9971-879X

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МАГІСТРАТУРИ ЯК КОНТЕКСТ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО УПРАВЛІНЦЯ

У статті аналізується специфіка магістратури як середовища, яке сприяє інтелектуальному розвитку та особистісно-професійному становленню майбутнього фахівця в галузі менеджменту. Розглядаються педагогічні умови, завдяки яким цей розвиток відбувається достатньо ефективно. Формулюються вимоги до викладача як ключової постаті в формуванні інтелектуального середовища магістратури.

***Ключові слова:** середовищний підхід, освітнє середовище, інтелектуальне середовище, магістратура, майбутній менеджер, педагогічні умови, особистісно-професійний розвиток, викладач*

Постановка проблеми. Сучасний менеджер – це, насамперед, освічена людина, здатна оперативно аналізувати складні, різномірні ситуації, прогнозувати їхній розвиток, проєктувати ефективні засоби вирішення професійних завдань із урахуванням специфіки як умов діяльності в цілому, так і суб'єктивних чинників, що вимагає від нього загальнопрофесійної, психолого-педагогічної, комунікативної компетентності. Водночас він має бути лідером, вирізнятися харизматичністю, приваблювати творчим, інноваційним підходом до роботи, демонструвати здатність до стратегічного мислення, ерудованість, обізнаність у основних сферах існування галузі та суспільства в цілому. Тож навчання в магістратурі слід розглядати як освітній щабель, на якому ці якості відшліфовуються, і багато в чому – завдяки середовищу, у якому перебуває майбутній магістр-управлінець.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема вдосконалення освітнього процесу в магістратурі є для вітчизняної педагогіки досить актуальною, насамперед через новизну самого об'єкта досліджень та його об'єктивну важливість. Адже «її цільові завдання сконцентровані на підготовці особливого складу випускників – інтелектуальної, наукової та наукопедагогічної еліти суспільства» (Балуєк, 2015, с. 8).

Аналізу цього освітнього рівня у порівнянні з іншими, конкретизації завдань, що їх мають вирішити викладачі в роботі з майбутніми магістрами, обсягу і сутності компетентностей, що мають бути сформовані у випускників, присвячено роботи А. Балуєк, С. Вітвицької, М. Гриньової, С. Дворецького, О. Дубасенюк, Н. Дудник, О. Жданової-Неділько, Н. Мачинської, Ю. Тимцуник, Л. Хомич, О. Цюняк, С. Ящука та ін. Проте магістратура у сучасних українських ЗВО переживає нині період становлення, і вченими розглядаються все нові аспекти вдосконалення її діяльності, що відображається значною кількістю публікацій.

Метою нашої статті є виокремлення чинників, що сприяють формуванню середовища магістратури як, насамперед, середовища інтелектуального, та визначення педагогічних умов, завдяки яким воно здатне ефективно впливати на особистісно-професійний розвиток майбутнього менеджера.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи освітній процес із позицій середовищного підходу, ми неминуче зустрічаємося з необхідністю структурування освітнього середовища, визначення його складників як потенційних чинників впливу на особистість того, хто навчається.

Аналіз прийнятих і вже досить усталених форм роботи з підготовки магістрів у вітчизняних освітніх закладах засвідчує, що як зміст навчальних дисциплін, так і способів їхнього опанування розглядається науково-педагогічними працівниками з урахуванням зростання компетентностей тих, хто навчається, як щодо усвідомлення змісту і цілей власного професійного зростання, так і освоєння на більш високому рівні самого процесу навчання як системи взаємопов'язаних дій, у якій суб'єктність студента проявляється все більшою мірою, наближаючись аж до умов безпосередньої діяльності через моделювання її стандартних (а часто і унікальних) виявів.

Не викликає сумніву, що «компетентність є здатністю (умінням) діяти на основі отриманих знань. На відміну від знань, умінь і навичок, що передбачають дію за аналогією зі зразком, компетентність передбачає досвід самостійної діяльності на основі універсальних знань. Компетентність розглядають як сукупність знань і вмінь щодо здійснення конкретних видів практичної діяльності» (Яцик, 2016, с. 15). Формування компетентностей здобувача освітнього рівня «магістр» вимагає, насамперед, його значної активності, свідомості, здатності до самопроєктування як фахівця та особистості. Останнє має особливу вагу для спеціальностей у сфері «людина – людина», зокрема, для управлінської діяльності, оскільки будь-який керівник – це і фахівець із роботи з кадровим ресурсом, що повинен бачити як можливості і переваги, так і проблеми людей, якими він керує, визначати шляхи вдосконалення їхньої професійної майстерності, напрямами та засоби кар'єрного зростання тощо.

У повсякденній навчальній роботі важливо, аби викладач не лише зіставляв результати роботи студента з поставленими дидактичними цілями, а допомагав йому відчутти міру власного зростання. При цьому важливо, щоб при

взаємодії зі студентами він прагнув сформувати у них яскраве ціннісне ставлення до результатів спільної чи самостійної навчальної праці, щоб на заняттях панувала атмосфера взаємоповаги, виражена у інтересі до роботи кожного, у здатності віддавати належне не лише власному, а й чужому теоретичному, науковому пошуку.

Самостійна робота студентів посідає в їхньому особистісно-професійному зростанні особливу роль. Її призначенням бачимо не лише відзначені дослідниками «формування професійної компетентності з дисципліни, навичок дослідницької роботи у навчальній, науковій, професійній діяльності, розкриття та розвиток креативних здібностей, підвищення якості та ефективності навчання (Стеценко & Чикалова, 2016, с. 136), а й можливість вдумливо працювати в окресленому напрямку, вишукувати цікаві для себе як професіонала аспекти в літературі, знайомитися зі значною кількістю різновидів джерел, що сприятимуть студентові в його професійному становленні. Тісно пов'язані можливості самостійної роботи з таким важливим моментом підготовки магістра, як освоєння інноваційних тенденцій у галузі його майбутньої діяльності.

Обґрунтоване О. Цюняк положення, що в умовах магістратури формується готовність майбутніх магістрів до інноваційної діяльності, не викликає сумніву. Таку готовність вона позиціонує як «результат професійної підготовки, інтегративне особистісне утворення, що характеризується поєднанням когнітивного (знання про зміст професії та інноваційної діяльності), мотиваційного (мотиви до інноваційної діяльності та інтереси), рефлексивного (уміння аналізувати результати інноваційної діяльності) та праксеологічного (актуалізація інноваційної компетентності) компонентів, що дозволяють виконувати професійні завдання інноваційного характеру» (Цюняк, 2020, с. 204). Навчання загалом для кожного студента відкриває нові горизонти, вводить його до нових аспектів тієї чи іншої проблеми, але він повинен уміти вирізняти традиційне й інноваційне у професійному контексті, відстежувати прогресивні тенденції не лише у своїй, а і в споріднених галузях, розуміти специфіку їхнього взаємовпливу. Тому варто у роботі зі студентами приділяти увагу обговоренню інформації, що досі не була відображена в змісті дисципліни, привчати їх бачити за певною новиною суспільно-політичного чи наукового характеру більш глобальні чинники, що їх слід урахувувати у фаховій діяльності. Результати ж самостійного пошуку студента варто в той чи інший спосіб оприлюднювати, обговорювати, акцентувати їхню цінність.

Важливим складником інтелектуального насичення освітнього середовища магістратури є науково-дослідна діяльність студентів. Як зазначає А. Балюк, це «робота, орієнтована на теоретичний пошук інформації, аналіз та обробку даних з метою визначення головних положень; проведення емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення основних закономірностей та оформлення висновків за його результатами. У більш широкому сенсі цей вид роботи можна трактувати як загальну діяльність, направлену на підвищення рівня теоретичних знань, формування дослідницьких вмій та навичок, а також набуття відповідних професійних компетенцій» (Балюк, 2015, с. 7-8).

Дослідниця відзначає, що метою магістерської кваліфікаційної роботи комплексного підсумку проведених за час навчання досліджень є:

«– виявлення вмій автора планувати експериментальні дослідження, проводити їх, здійснювати опрацювання експериментальних даних і проводити аналіз отриманих результатів;

– формування у магістра навичок роботи з технічною та довідковою літературою та іншими інформаційними джерелами;

– формування та виявлення вмій автора аргументовано подавати свої думки технічно грамотною мовою та публічно їх захищати (Балюк, 2015, с. 8-9). Проте ми можемо додати, що виконання магістерської роботи виступає одним із чинників підвищення цінності знань, розширення смислового поля професійної підготовки, і не лише за рахунок власної діяльності, а й завдяки обговоренню досліджень своїх товаришів, ознайомлення з їхніми досягненнями при захисті результатів виробничої практики, при попередньому та остаточному захисті кваліфікаційної роботи.

Так, нам видається правильним підхід, що застосовується викладачами кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Працюючи з групою майбутніх управлінців, науковий керівник їхніх кваліфікаційних робіт проводить їхні сумісні консультації, залучаючи всіх до обговорення певних дослідницьких аспектів кожної роботи. Під час практики вітається допомога товаришам у проведенні опитувань, спостережень, зборі інформації. Це сприяє не лише більш об'єктивному вивченню предмета дослідження самим автором роботи, а й допомагає доторкнутися до виокремлених проблем його колегам.

Підготовка до проходження виробничої практики та її аналіз передбачають декілька форм роботи, що сприяють мобілізації професійного та особистісного потенціалу студента. Навіть в умовах скорочення годин, що відводяться на керівництво практикою, науковці (Костюк, Любченко & Усманова) радять викладачеві знаходити можливість для спостереження за студентами та аналізу якості окремих видів їхньої роботи; бесід із фахівцями, під керівництвом яких працювали студенти; самооцінки студентами ступеня своєї підготовленості до професійної діяльності; аналізу документації студентів (детальний звіт, повністю оформлений щоденник, підготовлені під час практики дослідницькі матеріали). Доречною стане і презентація особистого доробку студента, яка є стимулом для системного осмислення свого особистісно-професійного зростання за час навчання. Сама підготовка до такої презентації, відбір матеріалу для неї сприяє проведеному глибокому самоаналізу процесу особистісно-професійного зростання.

Врешті, важливим складником створення інтелектуального середовища магістратури бачиться залучення студентів до наукових досліджень кафедри, участі в роботі наукових конференцій, які нею проводяться. Вже з перших днів навчання магістранти ознайомлюються з науковим доробком викладачів – як через матеріали сайту кафедри, так і шляхом спілкування під час «круглого столу», який обов'язково проводиться на початку вересня, мають змогу обирати наукового керівника свого дослідження як висококваліфікованого вченого з певного напрямку, що є цікавим для майбутнього магістра. За традицією, що склалася, магістрант бере участь у 2-3 наукових конференціях, працюючи з керівником над підготовкою виступу, написанням тез, аналізуючи по завершенні конференції отриманий досвід.

Практикуються також спільні публікації магістрантів та викладачів, і не лише тезового характеру, а й як досить об'ємні статті у наукових виданнях. Таких публікацій небагато, але, почасти, це виступає ще одним свідченням цінності наукової роботи автора, стимулом для тих, хто має достатні можливості і бажання у здійсненні науково-дослідницької роботи.

В умовах пандемії викладацька і студентська спільноти отримали нові можливості для спілкування через електронні засоби зв'язку, що мають тепер використання не лише у навчальній діяльності і розширюють можливості прилучення студентів до найрізноманітніших форм комунікації, перспективи яких для створення інтелектуального середовища магістратури бачаться досить вагомими.

Водночас, на тлі різноманітних чинників створення інтелектуального середовища магістратури важливим є положення, що інтегративним чинником дієвості цього середовища є особистість студента, значущість розвитку якої в освітньому процесі має бути аксіоматичною не лише для педагогів, а й для нього самого. Усвідомлення ролі власної цілеспрямованої активності в навчанні, її систематизований вияв є пріоритетом, що зумовлює продуктивність отриманої освіти як основи успішної професійної самореалізації і кар'єрного розвитку. Разом із тим, ученими доведено, що «традиційні методи навчання не дають задовільних результатів і не завжди стимулюють самостійність, активність і творчість» (Заскалета & Округ, 2018, с. 40), а отже, є потреба знайти такі чинники впливу, які б цю проблему максимально нівелювали.

Таким чином, розглядаючи педагогічні умови впливу інтелектуального середовища магістратури на особистісно-професійне становлення майбутнього магістра, можемо стверджувати, що вони не обмежуються виключно навчальною роботою і можуть включати наступне:

- наявність широкого наукового контексту здійснення освітньої діяльності ЗВО та кафедрою, що достатньою мірою висвітлюється на сторінках ЗМІ, в інтернет-ресурсах, має належні можливості для прилучення студентів до здійснення такої діяльності;
- акцентування ціннісного ставлення до особистісно-професійного розвитку студентів, їхнього інтелектуального збагачення на тлі завдань усіх форм навчальної роботи, що передбачені освітньо-професійною програмою;
- використання інноваційних технологій для розширення можливостей взаємодії викладача і студента у навчальній та позанавчальній роботі, що дає змогу для більш зорієнтованої на особистісно-професійний розвиток студента комунікації;
- моніторинг зростання можливостей майбутнього студента як суб'єкта особистісно-професійного саморозвитку.

Висновки. Магістратура має готувати фахівця, не лише компетентного в обраній галузі, але й здатного зростати в процесі професійної діяльності на основі самоаналізу, самопроекування, самоорганізації. Ці навички необхідно сформувати в нього не лише засобами навчання, а й позанавчальної комунікації, прилучення до наукової діяльності викладачів кафедри та науковців у галузі в цілому. Є сенс говорити про інтелектуальне середовище магістратури як контекст такого формування, що для своєї дієвості вимагає низки умов. Розкриття їхнього детального змісту та засобів реалізації бачимо перспективним напрямом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

- Балуок, А. (2015). Особливості підготовки майбутніх магістрів гуманітарних спеціальностей до організації науково-дослідної діяльності. *Наука і освіта*, 9, 7-11.
- Заскалета, С. Г., Округ, А. Є. (2018). Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови. *Молодий вчений*, 4.4 (56.4), 39-42.
- Костюк, В. В., Любченко, Ю. В., Усманова, О. В. (2019). *Журналістика. Практика у професійному становленні студентів: методичні рекомендації для здобувачів ступенів вищої освіти бакалавра та магістра, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Журналістика»*. Запоріжжя: КСК-Альянс.
- Стеценко, Н. М., Чикалова, Т. Г. (2016). *Роль самостійної роботи студентів у формуванні професійної компетентності майбутніх менеджерів освіти*. Взято з <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/562049.pdf>
- Цюняк, О. (2020). Професійна підготовка майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності як наукова проблема. *Освітні обрії*, 50, 1, 201-205.
- Яцик, М. Р. (2016). *Формування професійної компетентності майбутніх магістрів з менеджменту економічної безпеки у процесі фахової підготовки*. (Дис. канд. пед. наук). Взято з <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/419>.

References

- Baliuk, A. (2015). Osoblyvosti pidhotovky maibutnikh mahistriv humanitarnykh spetsialnosteï do orhanizatsii naukovo-doslidnoi diialnosti [Features of preparation of future masters of humanitarian specialties for the organization of research activity]. *Nauka i osvita [Science and education]*, 9, 7-11 [in Ukrainian].

- Kostiuk, V. V., Liubchenko, Yu. V., & Usmanova, O. V. (2019). *Zhurnalistyka. Praktyka u profesiinomu stanovlenni studentiv [Journalism. Practice in the professional development of students]: metodychni rekomendatsii dlia zdobuvachiv stupeniv vyshchoi osvity bakalavra ta mahistra, yaki navchaliutsia za osvitnoprofesiinoiu prohramoiu «Zhurnalistyka»*. Zaporizhzhia: KSK-Alians [in Ukrainian].
- Stetsenko, N. M., & Chykalova, T. H. (2016). *Rol samostiinoi roboty studentiv u formuvanni profesiinoi kompetentnosti maibutnikh menezheriv osvity [The role of students' independent work in the formation of professional competence of future education managers]*. Retrieved from <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/562049.pdf> [in Ukrainian]
- Tsiuniak, O. (2020). *Profesiina pidhotovka maibutnikh mahistriv pochatkovoї osvity do innovatsiinoї diialnosti yak naukova problema [Professional training of future masters of primary education for innovation as a scientific problem]*. *Osvitni obrii [Educational horizons]*, 50, 1, 201-205 [in Ukrainian].
- Yatsyk, M. R. (2016). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh mahistriv z menezhmentu ekonomichnoi bezpeky u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of professional competence of future masters in economic security management in the process of professional training]*. (PhD diss.). Retrieved from <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/419> [in Ukrainian].
- Zaskalieta, S. H., & Okruh, A. Ye. (2018). *Orhanizatsiia samostiinoi piznavalnoi diialnosti studentiv na zaniattiakh z inozemnoi movy [Organization of independent cognitive activity of students in foreign language classes]*. *Molodyi vchenyi [A young scientist]*, 4.4 (56.4), 39-42 [in Ukrainian].

VAZHENINA I., ZUB O.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

THE INTELLECTUAL ENVIRONMENT OF THE MASTER'S DEGREE AS A CONTEXT OF PERSONAL AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE FUTURE MANAGER

The article analyzes the specifics of the master's degree as an environment that promotes intellectual development and personal and professional development of the future specialist in the field of management.

The opinion is substantiated that the master's degree should prepare a specialist, not only competent in the chosen field, but also able to grow in the process of professional activity on the basis of self-analysis, self-design, self-organization. These skills need to be formed in him not only by means of teaching, but also by extracurricular communication, involvement in scientific activity of teachers of the department and scientists in the field as a whole. It makes sense to talk about the intellectual environment of the master's degree as a context of such formation, which requires a number of conditions for its effectiveness (the presence of a broad scientific context of educational activities and the department, which is sufficiently covered in the media, Internet resources, has adequate opportunities to carry out such activities, emphasizing the value attitude to personal and professional development of students, their intellectual enrichment on the background of the tasks of all forms of educational work provided by the educational and professional program, the use of innovative technologies to expand teacher-student interaction in educational and extracurricular activities. allows for more focused on personal and professional development of the student communication; monitoring the growth of opportunities for future students as a subject of personal and professional self-development). We see the disclosure of their detailed content and means of implementation as a promising area of our further research.

Key words: *environmental approach, educational environment, intellectual environment, master's degree, future manager, pedagogical conditions, personal and professional development, teacher.*

Стаття надійшла до редакції 10.10.2020 р.